

HASANKEYF HALKININ TURİZMİN GELİŞİMİNE YÖNELİK TUTUMU

Sebahattin Emre DİLEK¹, Ömer ÇOBAN², Serhat HARMAN³

Özet

Bir destinasyonda turizmin planlı ve sürdürülebilir gelişimi sürecinde yerel halkın turizme yönelik tutumunun belirlenmesi son derece önemlidir. Bu bağlamda, Hasankeyf halkının turizme yönelik tutumunu belirlemek çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Nisan – Temmuz 2016 ayları içerisinde 3118 nüfuslu ilçe merkezinde 18 yaş üstü tesadüfi olarak seçilen toplam 370 katılımcıya yüz yüze görüşmeler aracılığıyla anketler uygulanmıştır. Ön kabul şartlarını sağlayan toplam 347 veri analiz edilmiş ve ortaya çıkan bulgular değerlendirilmiştir. Tutum ölçeğinin güvenilirliği Cronbach Alpha katsayısına göre analiz edilmiş ve oldukça güvenilir bulunmuştur (0,784). Ölçeğe ilişkin toplam altı boyut ortaya çıkmış ve söz konusu boyutlara ilişkin katılımcıların vermiş olduğu yanıtların en yüksek ortalaması “turizmin gelişimine destek” alt boyutunda gerçekleşmiştir (Ort. 4,47). Katılımcılar, turizmin sosyo-kültürel ve ekonomik olumlu etkilerinin farkında olarak Hasankeyf’te turizmin gelişimini desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Yerel Halk, Tutum, Hasankeyf, Batman

HASANKEYF RESIDENTS’ ATTITUDES TOWARDS TOURISM DEVELOPMENT

Abstract

It is crucial to determine the residents’ attitudes toward planned and sustainable development of tourism in a destination. In this regard, the research objective is to determine Hasankeyf residents’ attitudes towards tourism. As to importance of research is the absence of similar study in Hasankeyf before. Data was collected 370 participants above 18 age who was selected via random sample in the town populated 3118, by questionnaire based on the literature between April - July 2016. A total of 347 usable questionnaires were analyzed and the findings were evaluated. The reliability of the attitude scale was analyzed according to the Cronbach Alpha and was found to be highly reliable (0.784). A total of six dimensions were gained from the scale after factor analysis. The highest averages of the participants' responses to these dimensions were in the "support for tourism development" sub-dimension (Avg. 4,47). Participants are aware of the socio-cultural and economic positive effects of tourism and support the development of tourism in Hasankeyf.

Key Words; Tourism, Residents, Attitude, Hasankeyf, Batman

¹ Yrd. Doç. Dr., Batman Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, s.emre.d@hotmail.com

² Yrd. Doç. Dr., Batman Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, ocoban@yahoo.com

³ Doç. Dr., Batman Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, harmanserhat@gmail.com

1. Giriş

Turizm, ekonomik, sosyo-kültürel ve doğal çevre olmak üzere üç temel boyut ile toplum üzerinde olumlu ve olumsuz etkilere sahiptir. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) verilerinde her ne kadar 1 milyar kişinin katılım gösterdiği, 1 trilyon dolardan fazla gelirin elde edildiği, dünyada her 11 kişiden birine istihdam yaratan bir sektör olduğu vurgulanarak ekonomik araçsallığı ön plana çıkarılsa da (UNWTO, 2017) turizm, yalnızca ekonomik yönüyle ele alınıp değerlendirilemez. Öyle ki, turizmin sosyo-kültürel ve doğal çevre üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerin belirlenmesi bir destinasyonun planlı bir turizm gelişimine sahip olması ve bu gelişimin sürdürülebilir kılınmasındaki temel faktörlerdendir. Bu bağlamda, söz konusu olumlu ve olumsuz etkilerin hem ekonomik, hem de sosyo-kültürel ve doğal çevre bağlamında ele alınması ve değerlendirilmesi gerekliliği açıktır.

Ulusal ve uluslararası turizm yazınında yukarıda ifade edilen, turizmin üç temel etki alanını o turizm bölgesinde yaşayan yerel halkın gözünden bütünsel şekilde ele alan çalışmaların sayısı oldukça fazladır (Doxey, 1976; Butler, 1980; Ap, 1990; Yoon vd., 2001; Gursoy vd., 2002; Akova, 2006; Gümüş ve Özüpekçe, 2009; Sinclair-Maragh vd., 2015). Bu çalışmalar bir bölgedeki turizm gelişiminin yerel halkın gözünden nasıl algılandığını ve yerel halkın turizme, turizmin gelişimine ve turiste yönelik ne tür bir tutum içerisinde olduğunu incelemeye yöneliktir. Bu doğrultuda yapılan her çalışma farklı bir turizm gelişim bölgesinde ya da destinasyonda yapıldığından, elde edilen sonuçların genel geçerliği ise bulunmamaktadır. Ancak bu çalışmaların temel sonucu bir bölgede ya da yörede sağlıklı bir turizm gelişiminden söz etmek için orada oluşturulacak turizm planlaması ve politikası süreçlerine yerel halkın dâhil edilmesi gerekliliğidir. Nitekim yerel halkın destek vermediği, sosyo-kültürel, ekonomik ya da çevresel anlamda olumlu bir katkı alamayacağına inandığı bir turizm gelişiminden söz edilemez. Hasankeyf ilçesinin kendine özgü durumu bulunmakta ve bu durum Hasankeyf yerel halkının turizme olan bakışının irdelenmesini daha önemli hale getirmektedir. Şöyle ki, ilçe yerel halkı Ilisu Barajı'nın su toplaması ile birlikte yeni yerleşim alanına taşınmakla karşı karşıyadır. Bu durum başta turizm olmak üzere yerel halkın tüm sosyo-ekonomik dinamiklere bakışı etkileme olasılığına sahiptir. Dolayısıyla ilçenin taşınması ile karşı karşıya kalan Hasankeyf yerel halkının turizme bakışını bu anlamda ortaya koymanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yapılan bu çalışmada da, Batman'ın Hasankeyf ilçesindeki turizm gelişiminin yerel halkın bakış açısıyla ele alınması ve turizmin her üç temel etki alanındaki olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın, Hasankeyf yerel halkının turizm gelişimine tutumlarını belirlemeye yönelik olmasının nedeni ise, on bin yıllık tarihi ve kültürel bir geçmişe sahip Hasankeyf'in Batman ili turizmi açısından en önemli çekim unsuru olması ve Hasankeyf yerel halkının turizm ile ilgili bilinç düzeyinin merkez ve diğer ilçelere kıyasla görece daha yüksek olmasıdır. Çalışmanın Hasankeyf'te daha sonra gerçekleştirilebilecek farklı araştırmalara da zemin hazırlayacağı düşünülmektedir. Bu amaca yönelik olarak gerçekleştirilen çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular yazında yer alan çalışma sonuçları ile paralellik göstermekte olup, Hasankeyf yerel halkının özellikle çözüm sürecinde artan turizm hareketliliğini ve gelişimini yeniden arzuladığı sonucuna varılmıştır.

2. Kuramsal Çerçeve ve İlgili Yazın

Turizmin tüm dünyada ülkesel ve bölgesel kalkınmada öncü sektörlerin başında geldiği (UNWTO, 2017); sosyal, kültürel, politik, ekonomik ve çevresel olarak çeşitli etkilerinin olduğu bilinmektedir (Perdue vd., 1990; Doğan, 2004; Avcıkurt, 2015; Kozak vd., 2015). Turizmin söz konusu etkinliği ise doğrudan o bölgede yaşayan insanların yaşamlarına etki etmekte ve bu yönüyle yerel halk, turizmin en önemli paydaşlarından birisi olarak ifade edilmektedir (Türker ve Türker, 2014). Bu bağlamda turizm sektörünün gelişimi, sürdürülebilirliği ve o bölgede ya da ülkede başarılı turizm faaliyetlerinin, politikalarının ya

da modellerinin geliştirilmesi ise yerel halkın desteği ile mümkün olabilmektedir (Jurowski, 1994; Gursoy vd., 2002).

Yerel halkın turizme yönelik bakış açısını belirlemek adına yazında çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar turizmin sağladığı faydalar ve turizmin yarattığı maliyetlere ilişkin olup; ekonomik, sosyo-kültürel ve doğal çevre üzerindeki etkiler olmak üzere üç temel başlık altında ele alınmaktadır (McIntosh ve Goeldner, 1990; Gursoy vd., 2000; Ko ve Stewart, 2002; Gursoy vd., 2002; Jurowski ve Gursoy, 2004; Andereck vd., 2005; Kuvan ve Akan, 2005; Sinclair-Maragh vd., 2015; Rivera vd., 2016). Bununla birlikte araştırmacıların yerel halkın turizme yönelik bakış açılarını belirlerken ele aldıkları temel değişkenler ise birbirinden farklılık göstermektedir (bkz. tablo 1).

Tablo 1. Yerel Halkın Turizme Yönelik Bakış Açısını Belirleyen Faktörler

Faktör	Çalışmalar
Dışsal Faktörler	
Turizmin Gelişim Evreleri – Yerel Halkın Bakış Açısının Gelişim Evreleri arasındaki İlişki	Allen vd. (1988); Dogan (1989); Doxey (1975); Duffield ve Long (1981); Gilbert ve Clark (1997); Johnson, Snepenger ve Akis (1994); Madrigal (1993); Ritchie (1998); Yoon, Chen ve Gursoy (1999)
Turist Tipleri	Butler (1975), Dogan (1989)
Mevsimsellik	Belisle ve Hoy (1980), Rothman (1978), Sheldon ve Var (1984)
İçsel Faktörler	
Yerel Halkın Yaşam Alanlarının Turistik Bölgelere Olan Uzaklığı	Belisle ve Hoy (1980); Long, Perdue ve Allen (1990); Pearce (1980); Sheldon ve Var (1984); Tyrrell ve Paulding (1984)
Turizme Yönelik Yerel Halkın İlgisi	Ap (1992); Brougham ve Butler (1981); Pizam, Milman ve King (1994)
Ekonomik ya da İstihdam Açısından Turizme Bağımlılık	Ap (1990); Brougham ve Butler (1981); Caneday ve Zeiger (1991); Haralambopoulos ve Pizam (1996); Korca (1998); Lankford (1994); Liu ve Var (1986); Madrigal (1995); Milman ve Pizam (1988); Murphy (1981, 1983); Pizam (1978); Pizam ve Pokela (1985); Rothman (1978); Sheldon ve Var (1984); Snaith ve Haley (1994, 1999); Thomason, Crompton ve Kamp (1979); Tyrrell ve Spaulding (1984); Um ve Crompton (1987)
Yerel Halkın Turizm Bölgesindeki İkamet Süresi	Allen vd. (1988); Brougham ve Butler (1981); Lankford (1994); Liu ve Var (1986); Madrigal (1993, 1995); Pizam (1978); Ross (1992); Sheldon ve Var (1984); Snaith ve Haley (1999); Yoon, Chen ve Gursoy (1999)
Yerel Halkın Sosyo-Demografik Özellikleri	
Cinsiyet	Chen (2000), Milman ve Pizam (1988), Pizam ve Pokela (1985), Ritchie (1988)
Yaş	Brougham ve Butler (1981), Chen (2000), Fredline ve Faulkner (2000), Haralambopoulos ve Pizam (1996), Ritchie (1988)
Eğitim Durumu	Caneday ve Zeiger (1991), Haralambopoulos ve Pizam (1996), Hsu (1998), Husbands (1989), Kim (1986)
Gelir Düzeyi	Lankford (1991), Haralambopoulos ve Pizam (1996)

Kaynak: Andriotis, K., ve Vaughan, R. D. (2003). Urban residents' attitudes toward tourism development: The case of Crete, *Journal of Travel Research*, 42(2), s. 174.

Uluslararası turizm yazınında farklı değişkenlere göre yerel halkın turizme yönelik bakış açısını belirlemek adına yapılan çalışmaların yanında, ulusal turizm yazınında da bu tür

çalışmalar yer almaktadır. Söz konusu çalışmalarda; yerel halkın turizmin etkilerini algılama düzeyleri (Bilim ve Özer, 2013; Türker ve Türker, 2014), yerel halkın turizme ve turizmin gelişimine yönelik yaklaşımları, görüşleri (Avcıkurt ve Soybalı, 2001; Akova, 2006; Mansuroğlu, 2006; Özdemir ve Kervankıran, 2011; Doğan ve Üngören, 2012; Eren ve Aypek, 2012; Duran ve Özkul, 2012; Solmaz, 2014), yerel halkın turizme ve turiste bakışı (Tayfun ve Kılıçlar, 2004; Alaeddinoğlu, 2007), algılanan toplam turizm etkisi ile turizm desteği arasındaki ilişki (Cengiz ve Kırkbir, 2007), yerel halkın turizmin ekonomik, çevresel ve sosyal etkilerini algılaması (Korça, 1994; Gürbüz, 2002; Çalışkan ve Tütüncü, 2008; Gümüş ve Özüpekçe, 2009; Çetin, 2009; Bertan, 2010) gibi farklı değişkenler ele alınarak yerel halkın turizme yönelik algılamaları, destekleri ya da bakış açıları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalarda elde edilen sonuçlar ise yine uluslararası yazındaki çalışmalar ile paralellik göstermekte olup, turizmin ekonomik, sosyal ve doğal çevre üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkilerinin yerel halkın turizme bakış açısında belirleyici olduğu ifade edilmektedir.

Yerel halkın turizme ve turiste bakış açısı, turizmin o bölgedeki gelişim sürecinde doğrudan etkiye sahip olup, yerel halkın turizme ve turiste yönelik pozitif yaklaşımının bulunmadığı, turizm faaliyetlerini yeterince desteklemediği bir bölgede ya da ülkede turizm gelişiminden ve turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanmasından söz etmek mümkün olamayacaktır. Öyle ki, yerel halkın turizmin gelişimi konusunda uluslararası yazında önde gelen çalışmalardan birisi olan (Butler, 1980) ve 2006 yılında kitap haline getirilen “The Tourism Area Life Cycle (Turistik Bölge Yaşam Döngüsü)” adlı çalışmada yerel halkın turizmin gelişimindeki önemi ortaya konulmaktadır. Turistik bölge yaşam döngüsü üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada Butler, bir bölgede turizm faaliyetlerinin ilk gelişmeye başladığı süreçte, özellikle turizmin olumlu ekonomik etkilerinden dolayı, yerel halkın turizme ve turiste karşı olumlu bir desteğinin bulunduğunu ancak ilerleyen süreçte sosyal, kültürel ve çevresel problemler neticesinde söz konusu desteğin azaldığını ifade etmektedir. Butler’a göre turizmin gelişim süreci ile yerel halkın turizmi algılayış biçimi arasında paralellik bulunmaktadır. Diğer bir deyişle yerel halkın turizmin etkileri konusundaki bakış açısı, o bölgedeki turizm gelişiminin seyrini doğrudan etkilemektedir.

Butler’ın çalışmasından hareketle, turizmin yalnızca ekonomik yönden ele alınarak araçsallaştırılmayacağı, sosyo-kültürel ve doğal çevre üzerindeki etkilerinin de göz ardı edilmemesi gerektiği yönünde bir çıkarım yapılabilir. Söz konusu bu çıkarım Doxey’nin (1976) turist-yerli halk etkileşimine dair yapmış olduğu çalışmada da ifade edilmektedir. Doxey çalışmasında, yerel halkın turizme ve turiste yönelik tutumlarının “*coşku, ilgisizlik, rahatsızlık ve düşmanlık*” aşamalarından meydana geldiğini belirtmektedir. Butler’ın (1980) yapmış olduğu çalışmanın sonuçları ile benzerlik gösteren bu çalışmada Doxey, plansız bir turizm gelişiminin ilk başlarda ekonomik faydalardan dolayı yerel halk tarafından coşku ile karşılandığını belirtse de, sonraki aşamalarda sosyo-kültürel ve doğal çevrede meydana gelen tahribatların yerel halkın rahatsızlığına yol açtığını ve turistlere yönelik hoşgörünün giderek azalmasıyla turizme düşmanca bir bakışın ağırlık kazandığını söylemektedir. Ulusal ve uluslararası turizm yazınında Butler’ın ve Doxey’nin yapmış oldukları çalışmaları referans alan çok sayıda çalışma yapılmış olup, bu çalışmalarda yerel halk tarafından turizmin etkilerinin ekonomik, sosyo-kültürel ve doğal çevre temelinde ele alınması gerektiği sonucuna varılmaktadır (Ap, 1990; Jurowski ve Gursoy, 2004; Akova, 2006, Lepp, 2007; Alaeddinoğlu, 2007).

3. Araştırmanın Amacı

Bir destinasyonda sürdürülebilir turizm gelişiminin sağlanabilmesi, uzun vadeli plan ve politikaların oluşturulabilmesi, turizmin etkilerinin ekonomik, sosyo-kültürel ve doğal çevre bağlamında değerlendirilebilmesine bağlıdır. Bu bağlamda, yerel halkın turizme yönelik olumlu ve olumsuz bakış açılarını belirlemek söz konusu değerlendirmeye olanak sağlamaktadır. Hem o destinasyonda turizm sektörünün nasıl gelişmesi gerektiği, hem de yerel halkın sosyo-ekonomik açıdan nasıl bir beklenti içerisinde olduğunun tespit edilmesi olumlu ve olumsuz bakış açılarının belirlenmesine yönelik yapılan çalışmalarda ana unsurlardır. Hasankeyf'in de gelişmekte olan bir turistik destinasyon niteliğinde olmasından dolayı, Hasankeyf halkının turizme yönelik, yukarıda ana unsurlarından bahsedilen bakış açısının belirlenmesi yapılan bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Böylelikle Hasankeyf'e yönelik olarak daha sağlıklı, planlı ve sistematik bir turizm gelişiminden söz edilebilecektir.

4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma tarama modelinde tasarlanmıştır. Öyle ki tarama modelleri halen veya geçmişte var olanı olduğu gibi saptamaya/tanımlaya çalışan, araştırmaya konu olan olay, birey veya nesnenin kendi koşulları içinde olduğu gibi tanımlamaya çalışan araştırma modelidir (Erkuş 2009; Karasar 2011). Bunun sebebi, araştırma kapsamında yanıtlamaya çalışılacak araştırma soruları ile Hasankeyf'teki yerel halk evreni hakkında bir kaniya varmak için çeşitli değişkenlerin (örneğin, yerel halkın demografik özellikleri, turizme yönelik pozitif ve negatif algıları, turizmden elde edecekleri kişisel fayda vb.) ayrı ayrı betimlenmeye çalışılacak olunmasından kaynaklanmaktadır.

Yerel halkın turizm gelişimine yönelik algılarını belirlemek için oluşturulan tutum ölçeği, turizmin algılanan pozitif etkileri (6 madde), turizmin algılanan negatif etkileri (7 madde), turizmin gelişiminden kişisel fayda sağlama (3 madde), turizmin gelişimine ilişkin memnuniyet (4 madde), turizm gelişim desteğine ilişkin tutum (4 madde) boyutlarından ve bu boyutlara yönelik toplam 24 ifadeden oluşmaktadır. Yerel halkın algısına yönelik cevaplar 5'li Likert tipi ölçeğe (1=kesinlikle katılmıyorum, 2=katılmıyorum, 3=ne katılıyorum ne katılmıyorum, 4=katılıyorum, 5=kesinlikle katılıyorum) uygun şekilde oluşturulmuştur. Ankette kullanılan ifadeler farklı yazarlar tarafından gerçekleştirilen çalışmalar kapsamında ortaya konulmuştur (Johnson vd., 1994; Lankford ve Howard, 1994; Yoon vd., 2001; Ritchie ve Inkari, 2006; Dyer vd., 2007; Oviedo-Garcia vd., 2008; Vargas Sanchez vd., 2009; Chen ve Chen, 2010; Pham ve Kayat, 2011; Pham, 2012; Golzardi vd., 2012; Sinclair-Maragh vd., 2015).

Anket uygulaması, Nisan – Temmuz 2016 (4 ay) ayları içerisinde yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Uygulama döneminde ilçe merkezinde yaşayan 3118 kişi arasından tesadüfi olarak seçilen 18 yaş üstü toplam 370 kişiye yüz yüze anket uygulanmış, 23 anket ön kabul şartlarını taşımadığından dolayı elenerek 347 anket analiz kapsamına dâhil edilmiştir. Hasankeyf ilçe merkezinin 3118 nüfuslu bir yer olduğu göz önüne alındığında da, örneklem sayısının yeterli düzeyde olduğu söylenebilir (Hair vd., 2010). Verilerin analizinde betimleyici istatistiklerin yanı sıra, faktör analizi ve parametrik hipotez testlerinden bağımsız çift örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.

5. Bulgular ve Değerlendirme

Yerel halkın turizmin gelişimine ilişkin algı ve tutumunu ölçmeyi amaçlayan 24 ifadeden oluşan ölçek faktör analizi ile analiz edilmiş ve altı faktör yapısı elde edilmiştir. Tablo 2’de ölçekte yer alan ifadelerle ilişkin ortalamalara, faktör analizine ve güvenilirlik analizine yer verilmiştir. Elde edilen faktörler; (1) turizmin algılanan pozitif etkileri, (2) turizmin doğal çevre ve ekonomi üzerindeki olumsuz etkiler, (3) turizm gelişimine destek, (4) turizm gelişiminden memnuniyet, (5) turizmden kişisel fayda sağlama ve (6) turizmin olumsuz sosyo-kültürel etkileri olarak adlandırılmıştır. En yüksek genel ortalama 4,47 ile “turizm gelişimine destek” faktörüne aittir. En yüksek ifade ortalaması da bu faktör altında yer alan “Yörede, turizmin daha fazla gelişimi için çaba sarf edilmelidir.” ifadesine aittir. (4,50) En düşük genel ortalama ise 1,85 ile “turizmin olumsuz sosyo-kültürel etkileri” faktörüne aittir. Faktör yapılarında ise en yüksek güvenilirlik 0,879 ile turizm gelişimine destek faktörüne aitken; en düşük güvenilirlik ise 0,779 ile turizmin olumsuz sosyo-kültürel etkileri faktöründe hesaplanmıştır.

Tablo 2. Yerel Halkın Turizm Gelişimiyle İlgili Algı ve Tutumuna İlişkin Ölçeğin Faktör ve Güvenirlik Analizi

İfadeler	Ortalama	Faktör Yüklü	Eş Kökenlilik	Faktör ve Genel Ortalama	Özdeğer	Varyans (%)	Kümülatif Varyans (%)	Güvenirlik α
5. Turizm, doğal çevrenin korunmasına ve gelişimine katkıda bulunmaktadır.	3,98	,785	,703					
2. Turizm, yerel halkın yaşam kalitesini arttırmaktadır.	4,15	,766	,629					
4. Turizm, yerel ekonomiyi desteklemede en önemli sektörlerden biridir.	4,26	,742	,658	Faktör 1. Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri (4,14)	3,325	13,855	13,855	,841
6. Turizm, gelecek nesiller için çevre kalitesini iyileştirmektedir.	3,95	,735	,599					
3. Turizm, yerel halka ekonomik kazanç sağlamaktadır.	4,24	,701	,586					
1. Turizm, yerel halkın kültürel gelişimine katkı sağlamaktadır.	3,99	,593	,542					
11. Turizm, aşırı kalabalıklaşma, gürültü, trafik problemleri gibi sorunlar yaratmaktadır.	3,24	,872	,796	Faktör 2. Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri (3,26)	3,133	13,055	26,91	,871
12. Turizm gelişimi, çevresel kirliliğe (çöp, atıklar, hava ve su) neden olmaktadır.	3,03	,858	,751					
10. Turizm, yöredeki ürün ve hizmet fiyatlarını arttırmaktadır.	3,32	,818	,731					
13. Turizm, yörede hayat pahalılığına neden olmaktadır.	3,44	,794	,683					
22. Yörede, turizm yatırımları artarak devam etmemiştir.	4,41	,848	,772	Faktör 3. Turizm Gelişimine Destek (4,47)	2,922	12,175	39,085	,879
24. Yöredeki turizm gelişimini destekliyorum.	4,49	,831	,740					
23. Yörede, turizmin daha fazla gelişimi için çaba sarf edilmelidir.	4,50	,782	,714					
21. Turizm, toplumumuzun önemli bir parçası olmaya devam etmemlidir.	4,47	,770	,674					
18. Turizmin yaratmış olduğu çevresel değişim ve gelişimden memnunum.	3,73	,821	,735	Faktör 4. Turizm Gelişiminden Memnuniyet (3,69)	2,520	10,501	49,586	,804
20. Turizmin yöremize sağladığı sosyal imkân ve olanaklardan memnunum.	3,67	,721	,574					
19. Turizmin yöremize sağladığı ekonomik gelişmelerden memnunum.	3,83	,702	,601					
17. Turizm ile birlikte gelişen kamu hizmetlerinden memnunum.	3,54	,687	,554					
15. Turizm gelişimi, benim işimi olumlu yönde etkilemektedir.	3,33	,908	,846	Faktör 5. Turizmden Kişisel Fayda Sağlama (3,34)	2,235	9,312	58,898	,802
16. Yörede turizm olmazsa işlerim çok azalır.	3,17	,886	,820					
14. Yöredeki turizm gelişiminden genel olarak ben de faydalanmaktayım.	3,48	,652	,523					
8. Turizm, yerel halkın kültürel değerlerinin yok olmasına neden olmaktadır.	1,88	,840	,743	Faktör 6. Turizmin Olumsuz Sosyo-Kültürel Etkileri (1,85)	2,224	9,267	68,165	,779
7. Turizm, yerel halkın tutum ve davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir.	1,87	,822	,706					
9. Turizm, suç, fuhuş, uyuşturucu, kumar gibi sosyal problemlere neden olmaktadır.	1,82	,785	,679					

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği: % 78,7 ; Bartlett Küresellik Testi: X^2 : 3789,303; s.d.: 247; $p < 0,001$; Genel Ortalama: 3,597; Ölçeğin tamamının Alpha: ,784

Katılımcıların ölçekte yer alan cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim, meslek ve gelir düzeyi gibi çeşitli demografik özelliklerine ilişkin sorulara verdikleri yanıtlar ile faktör analizi sonucunda ortaya çıkan toplam altı boyut arasında istatistiki yönden anlamlı bir ilişki olup olmadığı t-testi ve ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Sonuçlara tablo 3’de yer verilmiştir.

Katılımcıların cinsiyetlerine göre turizme yönelik tutumlarında istatistiki açıdan anlamlı farklılıkların olup olmadığı incelendiğinde, “turizmin çevresel ve ekonomik olumsuz etkileri” ve “turizmden kişisel fayda sağlama” boyutlarında katılımcıların erkek ya da kadın olmasının anlamlı farklılıklar doğurduğu sonucuna varılmıştır ($p<0.05$). Bu bağlamda daha çok kadın katılımcıların, turizmin çevresel ve ekonomik olumsuz etkilerinin farkında olduğu; erkek katılımcıların ise turizmden kişisel fayda sağlama noktasında bir farkındalığa sahip olduğu söylenebilir. Diğer bir demografik değişken olan medeni duruma göre, “turizmin çevresel ve ekonomik olumsuz etkileri”, “turizm gelişiminden memnuniyet” ve “turizmin olumsuz sosyo-kültürel etkileri” boyutlarında istatistiki açıdan anlamlı farklılıklar ortaya çıkmaktadır ($p<0.05$). Başka bir ifadeyle, evli ya da bekâr olmanın katılımcıların turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel olumsuz etkileri konusundaki algılarını belirlediği, bununla birlikte turizmin gelişiminden memnuniyet düzeylerini etkilediği söylenebilir.

Katılımcıların turizm ile ilgili bir mesleğe sahip olup olmamaları da turizme yönelik tutumlarının olumlu ya da olumsuz yönde şekillenmesinde belirleyici değişkenlerden biridir. Öyle ki tablo 3’de söz konusu değişken ve tutum boyutları arasındaki ilişkiye yönelik istatistiki sonuçlara yer verilmektedir. Katılımcıların mesleklerinin turizm ile ilişkili olup olmaması iki tutum boyutu üzerinde anlamlı sonuçlar vermektedir ($p<0.05$). Birincisi turizmle ilgili bir mesleğe sahip olanlar doğal olarak daha çok turizmin ekonomik araçsallığını ön planda tutacaklarından, turizmden kişisel fayda sağlama boyutunda da bu durum öne çıkmaktadır. Diğer yandan yine turizm ile ilgili bir meslek icra edenlerin, turizmin olumsuz çevresel ve ekonomik etkilerini göz ardı ettiği söylenebilir ki turizm ile ilgili bir mesleğe sahip katılımcıların turizmin çevresel/ekonomik olumsuz etkileri boyutuna ilişkin verdikleri yanıtların ortalaması (2,814) bunu doğrulamaktadır.

Tablo 3. Yerel Halkın Turizm Gelişimiyle İlgili Algı ve Tutumuna İlişkin t-Testi ve ANOVA Analizi

Boyutlar	N	Frekans (%)	Turizmin Alınan Pozitif Etkileri	Turizmin Doğal Çevre ve Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri	Turizm Gelişimine Destek	Turizm Gelişiminden Memnuniyet	Turizmden Kişisel Fayda Sağlama	Turizmin Olumsuz Sosyo-Kültürel Etkileri
CINSİYET								
1. Erkek	347	190 (%54,8)	4,11	3,13	4,53	3,75	3,67	1,87
2. Kadın		157 (%45,2)	4,10	3,41	4,40	3,63	2,92	1,82
T-Test (Anlam Düzeyi)			,845	,017*	,077	,135	,000*	,592
YAŞ								
1. 18-29		128 (%37,8)	4,08	3,03	4,50	3,64	3,35	1,90
2. 30-39	339	112 (%33)	4,07	3,36	4,44	3,67	3,43	1,84
3. 40 yaş ve üzeri		99 (%29,2)	4,17	3,45	4,38	3,79	3,19	1,78
ANOVA (Anlam Düzeyi)			,444	,008*	,808	,289	,151	,557
Scheffe Çoklu Karşılaştırma Testi				C>A				
MEDENİ DURUM								
1. Eylli	333	208 (%62,5)	4,13	3,42	4,50	3,78	3,38	1,74
2. Bekar		125 (%37,5)	4,07	3,00	4,44	3,61	3,34	1,97
T-Test (Anlam Düzeyi)			,423	,001*	,457	,043*	,648	,014*
EĞİTİM								
1. İlköğretim		143 (%44,8)	4,17	3,36	4,53	3,76	3,38	1,88
2. Lise	319	112 (%35,1)	4,06	3,14	4,48	3,70	3,48	1,86
3. Ön Lisans ve üzeri		64 (%20,1)	4,02	3,07	4,31	3,51	3,12	1,74
ANOVA (Anlam Düzeyi)			,217	,146	,100	,086	,047*	,482
Scheffe Çoklu Karşılaştırma Testi							B>C	
MESLEK								
1. Turizmle İlgili	340	109 (%32,1)	4,14	2,81	4,54	3,77	4,19	1,85
2. Turizmle İlgisiz		231 (%67,9)	4,11	3,48	4,43	3,65	2,93	1,83
T-Test (Anlam Düzeyi)			,695	,000*	,192	,158	,000*	,862
TURİST İLE ETKİLEŞİM								
1. Var	345	187 (%54,2)	4,04	2,95	4,47	3,67	3,66	1,79
2. Yok		158 (%45,8)	4,19	3,63	4,47	3,73	2,95	1,91
T-Test (Anlam Düzeyi)			,030	,000*	,989	,452	,000*	,203
GELLİR								
1. Turizm için Yeterli	339	70 (%20,6)	4,09	2,56	4,44	3,56	3,55	1,72
2. Turizm için Yetersiz		269 (%79,4)	4,12	3,43	4,48	3,71	3,27	1,86
T-Test (Anlam Düzeyi)			,681	,000*	,639	,119	,029*	,197

Diğer bir önemli değişken ise katılımcıların turistlerle etkileşim içerisinde olup olmadıklarıdır. Yine bir önceki tabloda meslek değişkeninde olduğu gibi, turist ile etkileşim değişkeninde de aynı iki boyutta yani turizmin çevresel ve ekonomik olumsuz etkileri ile turizmden kişisel fayda sağlama boyutlarında anlamlı farklılıklar ortaya çıkmaktadır ($p < 0.05$). Buna göre turistlerle etkileşim içerisinde olanların turizmden kişisel fayda sağlama konusunda daha olumlu bir tutuma sahip oldukları (ort. 3,661); turistlerle etkileşim içerisinde olmayanların ise turizmin çevresel ve ekonomik olumsuz etkileri konusunda daha hassas oldukları (ort. 3,637) söylenebilir.

Katılımcıların turizme yönelik tutumlarını belirleyen bir başka unsur da, elde ettikleri gelirin (aylık kazançlarının) turizm faaliyetlerine katılmaya yeterli olup olmadığıdır. T-testi sonuçlarına göre gelirin turizm faaliyetine katılım için yeterli olup olmamasının iki tutum boyutu üzerinde anlamlı farklılık yarattığı tespit edilmiştir. Tablo 3'e göre "turizmin çevresel ve ekonomik olumsuz etkileri" ve "turizmden kişisel fayda sağlama" alt boyutlarında istatistiki açıdan anlamlı farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır ($p < 0.05$). Söz konusu iki alt boyuta ilişkin katılımcıların verdikleri yanıtların ortalamaları da yine bu farklılığı ortaya koymaktadır. Örneğin, geliri turizme katılım göstermek için yeterli olmayan katılımcıların (263 kişi), turizmin çevresel ve ekonomik olumsuz etkileri alt boyutuna ilişkin verdikleri yanıtların ortalaması 3,433 iken; geliri yeterli olan katılımcıların söz konusu alt boyuta ilişkin verdikleri yanıtların ortalaması 2,566 şeklindedir.

Katılımcıların Hasanköy'deki yaşam sürelerinin dağılımı, "20 yıl altı ve "21 ve üzeri" şeklinde iki kategoriye ayrılmış, grupların tutum ölçeğine verdikleri puanların ortalamasının anlamlı farklılık göstermediği bağımsız çift örneklem t-testi ile araştırılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre anlamlı farklılıklar tespit edilememiştir. Bunun yanı sıra, katılımcıların gelir düzeyleri, 1000 TL ve altı, 1001-1999 TL arası ve 2000 TL üstü olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Bu üç gelir grubunun turizme yönelik tutum ölçeğine verdikleri puanların anlamlı farklılık gösterip göstermediği, tek yönlü varyans analizi ile araştırılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre bu üç gelir grubundan katılımcıların verdikleri puanların ortalaması arasında anlamlı farklılıklar bulunmamaktadır.

Katılımcıların, son beş yıl içinde turizm faaliyetlerine katılmalarına göre, turizme yönelik tutum ölçeğinin verdikleri yanıtların ortalamaları arasında anlamlı farklılık gösterip göstermediği de tek yönlü varyans analizi ile araştırılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre, katılımcıların verdikleri puanların ortalamasının yalnızca turizmden kişisel fayda sağlama alt boyutunda anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre katılımcıların yaşları yükseldikçe turizmin çevresel ve ekonomik olumsuz etkileri konusunda daha hassas oldukları söylenebilir.

Katılımcıların yedi kategorili eğitim değişkeni; ilkökul ve ortaokul birinci kategori, lise ikinci kategori ve ön lisans ve üstü üçüncü kategori olmak üzere üç kategoride toplanmıştır. Bu üç kategorideki katılımcıların, turizme yönelik tutum ölçeğine verdikleri yanıtların ortalamalarının anlamlı farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi ile araştırılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre, bu üç eğitim kategorisinden katılımcıların verdikleri puanların ortalamasının yalnızca turizmden kişisel fayda sağlama alt boyutunda anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Özellikle lise mezunu katılımcıların verdikleri yanıtların ortalamadan hareketle, kişisel fayda sağlama konusunda daha hassas oldukları söylenebilir. Bu durum turizm ile ilgili kişilerin daha çok lise mezunu oldukları yönünde de değerlendirilebilir.

6. Sonuç ve Tartışma

Bir destinasyonda turizmin planlı ve sürdürülebilir bir şekilde gelişmesi için yerel halkın turizmin varlığına, gelişimine ve olası olumlu ya da olumsuz etkilerine ilişkin bakış açısı önem arz etmektedir. Bu nedenle yerel halkın, turist kabul eden bölgedeki en önemli ve kilit paydaşlardan biri

olduğu bilinmektedir. Çalışmada, Batman'ın Hasankeyf ilçesinde yaşayan yerel halkın turizmin gelişimi ve etkilerine ilişkin algı ve tutumları araştırılmıştır. Araştırma bulgularından hareketle, Hasankeyf genelinde yerel halkın turizm gelişimini desteklediğini söylemek mümkündür. Öyle ki, turizmle ilgili herhangi bir işle uğraşmamasına ve bölgeye gelen turistlerle etkileşime girmemesine rağmen araştırmaya katılanların yarısına yakını bölgedeki turizmin gelişimine en yüksek desteği veren kitle olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmada yerel halkın bölgedeki turizm gelişimine ilişkin tutumlarının demografik özelliklere göre değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. Değişkenlik gösterdiği belirlenen söz konusu bu demografik özelliklerden ilki cinsiyettir. Buna göre Hasankeyf'te yaşayan erkek bireyler, turizmin gelişimi ile kişisel fayda sağlama arasında bir bağ kurmaktadır. Kadın bireyler ise turizmin gelişimine ilişkin turizmin çevresel ve ekonomik olumsuz etkilerini ön plana çıkarmaktadırlar. Bununla birlikte, çalışmada bir başka demografik özellik olan medeni durum açısından da turizmin gelişimine ilişkin algı ve tutumun farklılaştığı görülmektedir. Buna göre evli bireylerin turizmin gelişiminden memnuniyet düzeyleri daha yüksek iken, aynı zamanda çevresel ve ekonomik olumsuz etkiler konusunda farkındalıkları da yüksektir. Bu durum turizmin olumlu ekonomik etkisiyle açıklanabilir. Evli bireylerin sorumlu olduğu aile üyelerinin geçimini sağlamak adına turizmin ekonomik önemini daha fazla ön planda tuttuğu söylenebilir.

Mesleği turizmle ilgili olan ve günlük hayatta turistlerle etkileşime giren bireylerin turizmi, kişisel fayda üzerinden değerlendirmeleri ve turizmin olumsuz etkileri açısından ise kayıtsız kalmaları olasıdır. Çünkü bireyler geçimlerini sağladıkları bir iş için objektif karar veremeyebilirler. Nitekim alanyazında turizmden kazanç sağlayan bireylerin turizmin olumlu etkilerini ön plana çıkardıklarını gösteren çok sayıda akademik çalışmaya rastlamak mümkündür (Bastias-Perez ve Var, 1995; Haralambopoulos ve Pizam, 1996; Korça, 1998; Akova, 2006; Inbarakan ve Jackson, 2006; Sharma ve Dyer, 2009; Kuvan ve Akan, 2005; Boğan ve Sarıışık, 2016). Benzer şekilde, Akova (2006) turistlerle etkileşime giren bireylerin turizmin olumlu ekonomik etkilerini ön plana çıkardığı sonucuna varmıştır. Diğer taraftan, turizmden geçimini sağlayan ve turistlerle etkileşimde bulunan bireyler için turizmin çevresel ve ekonomik yönden yaratmış olduğu olumsuz etkileri, kendi çıkarlarını ön planda tutarak ikinci plana atmaları anlaşılabilir bir davranıştır.

Araştırma verileri bölgede güvenlik sorunlarının baş göstermesine bağlı olarak turizmin Hasankeyf için duraksadığı bir dönemde yapılmıştır. Böylesine bir dönemde yerel halkın bölgede turizmin gelişimini desteklemesi çok önemlidir. Bu desteğin arkasındaki temel nokta, bölge halkının temel geçim kaynaklarından birinin turizm olmasıyla açıklanabilir. Bu desteğin artırılması bölgede turizmi eski canlılığına döndürecek güvenlik sorunlarının ortadan kaldırılması, yerel halkın istihdam edilebileceği iş alanlarının yaratılması ya da girişimci olmalarının önünün açılması ile mümkündür. Diğer taraftan bölgede turizmin yatırım açısından emekleme aşamasında olduğu düşünüldüğünde turizmin iyi bir şekilde planlanması, çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel olumlu etkilerin artmasına katkı sunacak, olumsuz etkilerin ise azaltılmasını sağlayacaktır.

İleride yapılacak araştırmalar için bir takım öneriler sunulabilir. Bunlardan ilki bölgede güvenlik sorunları sona erdikten sonra benzer bir çalışmanın yapılmasıdır. Benzer şekilde Hasankeyf'te şu anki yerleşim yerinin büyük bir çoğunluğunun baraj suları altında kalacağı ve halkın yeni inşa edilen bölgeye taşınacağı düşünüldüğünde, taşınma sonrası turizme ilişkin algı ve tutumlarında değişiklik olup olmadığı da ölçülebilir. Diğer taraftan Batman ilindeki önemli turizm yatırımlarının birçoğunun il merkezinde olmasından dolayı, merkezde yaşayan halkın turizme nasıl baktığı da ayrıca önem arz etmektedir. Bu çalışmayla toplanacak veriler ve araştırma sonuçları karşılaştırmak suretiyle yeni ve özgün bir çalışma da ortaya konulabilir.

KAYNAKÇA

- Akova, O. (2006). Yerel Halkın Turizmin Etkilerini Algılamalarına ve Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2(1), 1-34.
- Alaeddinoğlu, F. (2007). Van Halkının Turisti ve Turizmi Algılama Şekli. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 5 (1), 1- 16.
- Andereck, K. L., Valentine, K. M., Knopf, R. C., ve Vogt, C. A. (2005). Residents' Perceptions of Community Tourism Impacts. *Annals of Tourism Research*, 32(4), 1056-1076.
- Andriotis, K., ve Vaughan, R. D. (2003). Urban residents' attitudes toward tourism development: The Case of Crete. *Journal of Travel Research*, 42(2), 172-185.
- Ap, J. (1990). Residents' Perceptions Research on The Social Impacts of Tourism. *Annals of Tourism Research*, 17(4), 610-616.
- Avcıkurt, C. (2015). *Turizm Sosyolojisi: Genel ve Yapısal Yaklaşım (Dördüncü Baskı)*. Detay Yayıncılık: Ankara.
- Avcıkurt, C. ve Soybalı, H. (2001). Residents' attitudes towards tourism in Ayvalık, Turkey. *Tourism Analysis*, 6 (3-1), 259-265.
- Bastias-Perez, P. ve Var, T. (1995). Perceived Impacts of Tourism by Residents. *Annals of Tourism Research*, 22(1), 208-210.
- Bertan, S. (2010). Pamukkale'deki Yöre Halkının Turizmi Desteklemesi İle Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri Arasındaki İlişki. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 2(4), 83-92.
- Bilim, Y. ve Özer, Ö. (2013). Yerel Halk Gözüyle Konya'da Turizmin Önemi ve Ekonomik, Sosyal, Çevresel Etkileri. I. Ulusal KOP Bölgesel Kalkınma Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 14-16 Kasım 2013, Konya, 1-7.
- Boğan, E. ve Sarıışık, M. (2016). Yerel Halkın Turizm Faaliyetine Yönelik Görüş ve Algılamalarının Belirlenmesi Üzerine Alanya'da Bir Araştırma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 12(12): 325-342.
- Butler, R.W. (1980). The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution: Implication for the Management of Resources. *Canadian Geographer*, 24(1), 5-12.
- Cengiz, E. ve Kırkbir, F. (2007). Yerel Halk Tarafından Algılanan Toplam Turizm Etkisi İle Turizm Desteği Arasındaki İlişkiye Yönelik Yapısal Bir Model Önerisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 19-37
- Chen, C. F. ve Chen, P. C. (2010). Resident Attitudes Toward Heritage Tourism Development. *Tourism Geographies*, 12(4), 525-545.
- Çalışkan, U. ve Tütüncü, Ö. (2008). Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri ve Kuşadası İlçesi Uygulaması, IV. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi Bildiriler Kitabı, 23-27 Nisan 2008, Antalya, 127-148.
- Çetin, T. (2009). Beypazarı'nda Turist-Yerel Halk İletişimi ve Turizmin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Etkileri. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 1 (9), 15-32.
- Doğan, H. ve Üngüren, E. (2012). Yerel Halkın Isparta Turizmine Yönelik Görüşleri Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 103-122
- Doğan, H., Z. (2004). *Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri*, Detay Yayıncılık: Ankara.
- Doxey, G. V. (1976). When Enough's Enough: The Natives are Restless in Old Niagara. *Heritage Canada*, 2, 26-28.
- Duran, E., ve Özkul, E. (2012). Residents' Attitudes Toward Tourism Development: A Structural Model via Akcakoca Sample. *Journal of Human Sciences*, 9 (2), 500-520.
- Dyer, P., Gursoy, D., Sharma, B. ve Carter, J. (2007). Structural Modeling of Resident Perceptions of Tourism and Associated Development on the Sunshine Coast, Australia. *Tourism Management*, 28(2), 409-422.

- Eren, R. ve Aypek, N. (2012). Kırsal Turizm Bölgesinde Yerel Halkın Turizmin Gelişimine Karşı Tutumları: Cumalıkız Köyü Örneği. *Uluslararası Sosyal Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2 (2), 43-47.
- Erkuş, A. (2009). *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma*, Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Golzardi, F., Sarvaramini, S. ve Sarvaramini, M. (2012). Residents Attitudes towards Tourism Development: A Case Study of Niasar, Iran. *Research Journal of Applied Sciences, Engineering and Technology*, 4(8), 863-868.
- Gursoy, D., J. Chen, ve Y. Yoon (2000). Using Structural Equation Modeling to Assess the Effects of Tourism Impact Factors and Local Residents Support for Tourism Development, 31st Annual Travel and Tourism Research Association Conference Proceedings, 11-14 Haziran 2000, Kaliforniya, 243-250.
- Gursoy, D., Jurowski, C., ve Uysal, M. (2002). Resident Attitudes: A structural Modeling approach. *Annals of Tourism Research*, 29(1), 79-105.
- Gümüş, S. ve Özüpekçe, N. (2009). Foça'da Turizmin Ekonomik, Sosyal, Kültürel ve Çevresel Etkilerine Yönelik Yerel Halkın Görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 398-417.
- Gürbüz, A. (2002). Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Teknoloji Dergisi*, (1-2), 49-59.
- Hair, Jr., J. F., Black, W. C., Babin, B. J., ve Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis: a global perspective* (7. Baskı). Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.
- Haralambopoulos, N. ve Pizam, A. (1996). Perceived Impacts of Tourism: The Case of Samos. *Annals of Tourism Research*, 23(3), 503-526.
- Inbakaran, R. ve Jackson, M. (2006). Resident Attitudes inside Victoria's Tourism Product Regions: A Cluster Analysis. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 13(1), 59-74.
- Johnson, J. D., Snepenger, D. J. ve Akis, S. (1994). Residents' Perceptions of Tourism Development. *Annals of Tourism Research*, 21(3), 629-642.
- Jurowski, C. (1994). The Interplay of Elements Affecting Host Community Residents Attitudes Toward Tourism: A Path Analytic Approach, Basılmamış Doktora Tezi, Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg, VA.
- Jurowski, C. ve Gursoy, D. (2004). Distance Effects On Residents' Attitudes toward Tourism. *Annals of Tourism Research*, 31(2), 296-312.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Yayıncılık: Ankara.
- Ko, D. W. ve Stewart, W. P. (2002). A Structural Equation Model of Residents' Attitudes for Tourism Development. *Tourism Management*, 23(5), 521-530.
- Korça, P. (1994). Halkın Turizmin Çevresel Etkilerini Algılaması ve Değerlendirmesi. TUGEV Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı Yayını, No:31, 1-128.
- Korça, P. (1998). Resident Perceptions of Tourism in a Resort Town. *Leisure Sciences*, 20(3), 193-212.
- Kozak, N., Akoğlan Kozak, M. ve Kozak, M. (2015). *Genel Turizm* (18. Baskı). Detay Yayıncılık: Ankara.
- Kuvan, Y. ve Akan, P. (2005). Residents' Attitudes toward General and Forest Related Impacts of Tourism: The Case of Belek, Antalya. *Tourism Management*, 26(5), 691-706.
- Lankford, S. V. ve Howard, D. R. (1994). Developing a Tourism Impact Attitude Scale. *Annals of Tourism Research*, 21(1), 121-139.
- Lepp, A. (2007). Residents' Attitudes towards Tourism in Bigodi Village, Uganda. *Tourism Management*, 28(3), 876-885.
- Mansuroğlu, S. (2006). Turizm Gelişmelerine Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Akseki/Antalya Örneği. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 35-46.
- McIntosh, R.W. ve Goeldner, C.R. (1990). *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*, John Wiley & Sons: New York.

- Oviedo-Garcia, M., Castellanos-Verdugo, M. ve Martin-Ruiz, D. (2008). Gaining Residents' Support for Tourism and Planning. *International Journal of Tourism Research*, 10(2), 95-109.
- Özdemir, M. A. ve Kervankıran, İ. (2011). Turizm ve Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 24 (1), 1-25.
- Perdue, R. R., Long, P.T. ve Allen, L. (1990). Rural Resident Tourism Perceptions and Attitudes by Community Level of Tourism. *Journal of Travel Research*, 28 (3), 3-9.
- Pham, L. H. (2012). Tourism Impacts and Support for Tourism Development in Ha Long Bay, Vietnam: An Examination of Residents' Perceptions. *Asia Social Science*, 8(8). 28-39.
- Pham, L. H., ve Kayat, K. (2011). Residents' Perceptions of Tourism Impact and Their Support for Tourism Development: The Case Study of Cuc Phuong National Park, Ninh Binh Province, Vietnam. *European Journal of Tourism Research*, 4(2), 123-146.
- Ritchie, B. W. ve Inkari, M. (2006). Host Community Attitudes toward Tourism and Cultural Tourism Development: The Case Of The Lewes District, Southern England. *International Journal of Tourism Research*, 8(1), 27-44.
- Rivera, M., Croes, R. ve Lee, S.H. (2016). Tourism Development and Happiness: A Residents' Perspective, *Journal of Destination Marketing & Management*, 5, 5-15.
- Sharma, B. ve Dyer, P. (2009). Residents' Involvement in Tourism and Their Perceptions of Tourism Impacts. *Benchmarking: An International Journal*, 16(3), 351-371.
- Sinclair-Maragh, G., Gursoy, D. ve Vieregge, M. (2015). Residents' Perceptions toward Tourism Development: A Factor-Cluster Approach. *Journal of Destination Marketing & Management*, 4(1), 36-45.
- Solmaz, C. (2014). Yerel Halkın Yöre Turizmi Hakkındaki Düşüncelerinin Ortaya Çıkarılması: Burdur Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(10), 90-105.
- Tayfun A. ve Kılıçlar, A. (2004). Turizmin Sosyal Etkileri ve Yerli Halkın Turiste Bakışı. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-17.
- Türker, G. Ö. ve Türker, A. (2014). Yerel Halkın Turizm Etkilerini Algılama Düzeyi Turizm Desteğini Nasıl Etkiler: Dalyan Destinasyonu Örneği, *EJOVOC: Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4(1), 81-98.
- UNWTO (2017). *Tourism Highlights 2016 Edition*. UNWTO Publications.
- Vargas-Sánchez, A., de los Angeles Plaza-Mejía, M. ve Porrás-Bueno, N. (2009). Understanding Residents' Attitudes Toward the Development of Industrial Tourism in a Former Mining Community. *Journal of Travel Research*, 47(3), 373-387.
- Yoon, Y., Gursoy, D., ve Chen, J. S. (2001). Validating a Tourism Development Theory with Structural Equation Modeling. *Tourism Management*, 22(4), 363-372.
- Yüksel, A. ve Yüksel, F. (2004). *Turizmde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Turhan Kitabevi: Ankara.